

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครู และ นักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" นั้น ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 5 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ โดยนำเสนอในรูปของตาราง ดังแสดงในตารางที่ 1 - 4

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน และข้อคิดเห็นอื่นๆ แสดงในตารางที่ 5 - 8

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเปรียบเทียบค่าความแตกต่างของความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนและนักศึกษาผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัด และดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน แสดงในตารางที่ 9 - 13

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดอื่นๆ และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และ นักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัด และดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน จากข้อคำถามแบบปลายเปิดนำเสนอในรูปของตารางและความเรียงประกอบคำอธิบาย แสดงในตารางที่ 14

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนและนักศึกษาผู้ใหญ่

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับของความคิดเห็น ในการจัดการเรียน การสอน ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร ด้าน การส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน และข้อคิดเห็นอื่นๆ ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 - 5.00	มากที่สุด
3.50 - 4.49	มาก
2.50 - 3.49	ปานกลาง
1.50 - 2.49	น้อย
1.00 - 1.49	น้อยที่สุด

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

\bar{x}	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
F	แทน ค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม
MS_B	แทน ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_W	แทน ความแปรปรวนภายในกลุ่ม
W	แทน ค่าวิกฤตของ NEWMAN - KEULS
q	แทน ค่าสถิติแสดงความแตกต่างเป็นรายคู่
r	แทน จำนวนคู่ของค่าเฉลี่ย
n	แทน ค่าเฉลี่ยฮาร์โมนิคของกลุ่มตัวอย่าง
MS_E	แทน ค่าความคลาดเคลื่อนของความแปรปรวนที่ได้จาก ตารางวิเคราะห์ความแปรปรวน

df	แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ
ss	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน
MS	แทน ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
*	แทน ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 167 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ครูผู้สอน จำนวน 17 คน และนักศึกษาผู้ใหญ่ จำนวน 133 คน โดย แยกอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

จากกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ จำนวนทั้งสิ้น 17 คน เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในงานการศึกษา นอกโรงเรียน วุฒิทางการศึกษา พื้นความรู้ทางประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง และในสถานที่ทำงานยังมีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตย ณ จุดใด ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้เชี่ยวชาญ จำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการศึกษา
นอกโรงเรียน วุฒิทางการศึกษา พื้นความรู้ทางวิชาชีพโดยในฐานะที่เป็นศาสตร์
ทางการเมือง การปกครอง และในสถานที่ทำงานยังมีลักษณะไม่เป็นวิชาชีพโดย
ณ จุดใด

กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	7	41.2
หญิง	10	58.8
รวม	17	100
อายุ (ปี)		
30 - 39	4	23.5
40 - 42	10	58.8
50 ปีขึ้นไป	3	17.7
รวม	17	100
ประสบการณ์ในงานการศึกษาออกโรงเรียน (ปี)		
1 - 5	-	-
6 - 10	4	23.5
10 ปีขึ้นไป	13	76.5
รวม	17	100

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิทางการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี	-	-
ปริญญาตรี	6	35.5
ปริญญาโท	9	52.9
อื่น ๆ	2	11.6
รวม	17	100
พื้นความรู้ทางวิชาชีพโดยในฐานะที่เป็นศาสตร์ได้มาจาก		
- ระดับปริญญาโทรสาขาการเมืองการปกครอง	1	5.6
- ระดับปริญญาตรี วิชาเอก วิชาโทการเมืองการปกครอง	2	11.6
- เรียงรายวิชาการเมืองการปกครองมาในระดับ ปริญญาตรีสาขาอื่น	4	23.5
- ผูกอบรมเรื่องการเมืองการปกครอง	2	11.6
- อื่น ๆ	8	47.7
รวม	17	100
ในสถานที่ทำงานยังมีลักษณะไม่เป็นวิชาชีพใด ๆ จุดใด		
- การบริหารงานของผู้บริหารและการจัดแบ่งสายงาน	10	58.8
- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถานที่ทำงาน	2	11.6
- การจัดสภาพแวดล้อม	2	11.6

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
- ทุกจุดมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย	2	11.6
- อื่น ๆ	1	5.6
รวม	17	100

จากตารางที่ 2 แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 17 คน เป็นเพศหญิง 10 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 มีเพศชายเพียง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2 ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี (จำนวน 10 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 58.8) มีประสบการณ์ในงานการศึกษาออกโรงเรียน 10 ปีขึ้นไป (จำนวน 13 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 76.5)

ในด้านพื้นฐานทางการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโท (จำนวน 9 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 52.9) ได้ความรู้พื้นฐานทางประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นศาสตร์จากการอ่านหนังสือตำรา และการพูดคุยสนทนา (จำนวน 8 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 47.7) และในสถานที่ทำงานยังมีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตยในเรื่องการบริหาร การจัดแบ่งสายงานของผู้บริหาร (จำนวน 10 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 58.8)

ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอน

จากกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอน จำนวน 17 คน เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ การเข้ารับการอบรมการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ วุฒิทางการศึกษา พื้นความรู้ทางประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นศาสตร์ทางการสอนในโรงเรียนภาคปกติ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของครูผู้สอนจำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการสอน นักศึกษาผู้ใหญ่ วุฒิต่างการศึกษา ชั้นความรู้ทางวิชาชีพโดยที่เป็นศาสตร์ การสอนในโรงเรียนภาคปกติ

กลุ่มประชากร ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	7	41.2
หญิง	10	58.8
รวม	17	100
อายุ (ปี)		
20 - 29	13	76.5
30 - 39	3	17.6
40 ปีขึ้นไป	1	5.9
รวม	17	100
ประสบการณ์ในการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ (ปี)		
1 - 5	16	94.1
6 - 10	-	-
10 ปีขึ้นไป	1	5.9
รวม	17	100

ตารางที่ 3 (ต่อ)

กลุ่มประชากร ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การเข้ารับการอบรมการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่	-	-
เคย	15	88.2
ไม่เคย	2	11.8
รวม	17	100
วุฒิทางการศึกษิต่ำกว่าปริญญาตรี	3	17.6
ปริญญาตรี	14	82.4
ปริญญาโท	-	-
อื่น ๆ	-	-
รวม	17	100
ผู้มีความรู้ทางวิชาชีพไทยที่เป็นศาสตร์ได้มาจาก		
- เรียนรายวิชาการเมืองการปกครองในระดับปริญญาตรี		
สาขาอื่น	1	5.9
- เรียนระดับปริญญาตรีวิชาเอก วิชาโท การเมือง การ		
ปกครอง	3	17.6
- ฝึกอบรมการเรียนการสอนการเมืองการปกครอง	2	11.8
- อ่านหนังสือ ตำรา เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง	4	23.5
- ถามผู้รู้/วิทยากรที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเมือง การ		
ปกครอง	6	35.3

ตารางที่ 3 (ต่อ)

กลุ่มประชากร ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
- อื่น ๆ	1	5.9
รวม	17	100
การสอนในโรงเรียนภาคปกติ		
- สอน	3	17.6
- ไม่ได้สอน	14	82.4
รวม	17	100

จากตารางที่ 3 แสดงว่าครูผู้สอนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 17 คน เป็นเพศชาย 7 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2 มีน้อยกว่าเพศหญิง ซึ่งมี 10 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 ครูผู้สอนส่วนมากเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี (จำนวน 13 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 76.5) มีประสบการณ์ในการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ 1 - 5 ปี (จำนวน 16 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 94.1) ส่วนใหญ่เป็นผู้เคยรับการอบรมการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่มาแล้ว (จำนวน 15 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 88.2)

ในด้านพื้นฐานทางการศึกษา พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี (จำนวน 14 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 82.4) ได้รับความรู้พื้นฐานทางวิชาชีพโดยตรงที่เป็นศาสตร์จากการถามผู้รู้ วิทยากรที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง (จำนวน 6 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 35.3) ส่วนใหญ่ไม่ได้สอนในโรงเรียนภาคปกติ (จำนวน 14 คน ใน 17 คน หรือร้อยละ 82.4)

ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษาผู้ใหญ่

จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาผู้ใหญ่จำนวนทั้งสิ้น 133 คน เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ ประเภทการศึกษาที่สำเร็จและการเป็นสมาชิกชมรมหรือสหกรณ์ต่างๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของนักศึกษาผู้ใหญ่ จำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ ประเภทการศึกษาที่สำเร็จ การเป็นสมาชิกชมรม หรือสหกรณ์ต่างๆ

กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	33	39.8
หญิง	100	60.2
รวม	133	100
อายุ (ปี)		
10 - 15	22	19.3
16 - 20	92	61.4
21 - 25	10	13.9
26 - 30	7	4.2
31 ปีขึ้นไป	2	1.2
รวม	133	100

ตารางที่ 4 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
รับราชการ	3	4.8
ทำธุรกิจส่วนตัว	6	5.4
ลูกจ้าง	18	16.9
ทำการเกษตร	40	33.1
อื่นๆ (นักเรียน และนักศึกษา)	66	39.8
รวม	17	100
สำเร็จการศึกษา ป.6 หรือ ป.7 ภาคปกติ	111	70.5
ป.6 หรือ ป.7 ประเภทบุคคลภายนอก	3	1.8
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3		
ประเภท - ชั้นเรียน	6	7.2
- เรียนด้วยตนเอง	2	1.2
- การศึกษาทางไกล	11	19.3
รวม	133	100
การเป็นสมาชิกชมรม หรือสหกรณ์ต่างๆ		
เคย	14	10.3
ไม่เคย	119	89.7
รวม	133	100

จากตารางที่ 4 แสดงว่านักศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 133 คน เป็นเพศชาย 33 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 มีน้อยกว่าเพศหญิง ซึ่งมี 100 คน คิดเป็นร้อยละ 60.2 นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 16 - 20 ปี (จำนวน 92 คน ใน 133 คน หรือร้อยละ 61.4) อาชีพอื่นๆ (นักเรียน, นักศึกษา) (จำนวน 66 คน ใน 133 คน หรือร้อยละ 39.8)

ในด้านพื้นฐานการศึกษาพบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ส่วนมากสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ป.6 หรือ ป.7 ภาคปกติ (จำนวน 111 คน ใน 133 คน หรือร้อยละ 70.5) ส่วนใหญ่ไม่เคยเป็นสมาชิกชมรมหรือสหกรณ์ต่างๆ (จำนวน 119 คน ใน 133 คน หรือร้อยละ 89.7)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในการจัด และการดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน และข้อคิดเห็นอื่นๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5 - 6

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียนตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

	ผู้เชี่ยวชาญ	ครูผู้สอน	นักศึกษาผู้ใหญ่
ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน	_____	_____	_____
	\bar{x} S.D.	\bar{x} S.D.	\bar{x} S.D.

1. การกำหนดนโยบายในการวางแผนจัดกิจกรรมในห้องเรียน และติดตามอย่างสม่ำเสมอ	3.71	1.10	3.76	1.39	3.18	1.13
--	------	------	------	------	------	------

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
2. สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไม่เป็น ประชาธิปไตย อันเป็นอุปสรรคต่อการ วางแผนจัดกิจกรรมในห้องเรียน	3.47	1.33	3.12	1.32	3.08	1.03
3. ครูส่วนใหญ่เข้าใจว่า การส่งเสริม ประชาธิปไตยเน้นที่กิจกรรมเสริมหลักสูตร มากกว่าการสอนในห้องเรียน	3.82	1.07	2.94	1.25	3.39	0.93
4. ความไม่เข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ชัดเจน เป็น ปัญหาในการวางแผนการเรียนการสอน	4.00	1.06	3.00	1.22	3.33	1.05
5. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการ วางแผนจัดกิจกรรม และผลิตสื่อการสอน	3.71	1.10	3.53	0.94	2.95	1.12
6. การปฏิบัติงานในหน้าที่ประจำควบคู่ไปกับ การสอน ทำให้มีเวลาวางแผนการเรียน การสอนในห้องเรียนได้น้อย	3.56	1.27	3.06	1.09	2.93	1.09
7. การสอนส่วนใหญ่เน้นความรู้ ความจำ มากกว่าพัฒนาความคิด และฝึกปฏิบัติ พฤติกรรมประชาธิปไตย	3.12	1.27	3.18	1.55	3.33	1.07

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน	ผู้เข้าชาย		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
8. การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ทำได้ยาก เนื่องจากพื้นฐานครอบครัว และความพร้อมทางสติปัญญาต่างกัน	2.76	1.09	2.88	1.11	3.60	1.06
9. การสอนควรเน้นในเรื่องความรับผิดชอบระเบียบวินัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	3.24	1.03	3.00	1.06	2.91	1.28
10. สื่อสำเร็จรูป เกี่ยวกับการสอนในเรื่องประชาธิปไตยมีน้อย	2.82	1.24	2.41	1.12	3.74	1.10
11. การสอนโดยเชื่อมโยงสภาพสังคมเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น การเลือกตั้ง การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้เข้ากับเนื้อหาประชาธิปไตย เป็นสิ่งยุ่งยาก	2.71	1.21	2.18	1.13	3.83	0.97
12. การสอนโดยการอภิปรายกลุ่ม เป็นการเสียเวลา และทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย	2.82	1.29	2.29	0.92	3.52	1.14
13. การสร้างแบบทดสอบที่พัฒนาการด้านต่างๆ เช่น การตัดสินใจ การยอมรับฟังความคิดเห็น การเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ทำได้ยากลำบาก	2.47	1.07	2.71	1.26	3.19	1.07

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
14. ครูเน้นการวัดความรู้ ความจำ มากกว่า เจตคติทักษะทางวิชาชีพใดศ ทำให้ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน การสอนครบทุกด้าน	2.94	1.25	2.71	1.05	3.31	1.07
15. การนำผลจากการวัด และประเมินมา ปรับปรุงการทำงานของผู้นเรียนในครั้งต่อไป	2.94	1.20	2.88	0.86	3.19	1.07
16. การแบ่งสัดส่วนของคะแนน การวัดความรู้ และการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน	2.88	1.22	3.71	0.92	3.56	1.07
17. การวัด และประเมินผลส่วนมากครูให้ตอบ คำถามท้ายบท	2.88	1.36	3.18	1.13	2.99	1.14
18. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการ ทำงานของตนเองและของกลุ่ม	3.35	1.41	2.94	1.39	3.32	1.27
รวมเฉลี่ย	3.18	1.17	2.97	1.13	3.29	1.06

จากตารางที่ 5 แสดงว่าค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
ในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียนของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ โดย
ส่วนรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วยปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18, 2.97 และ 3.29 เมื่อ
พิจารณาระดับความคิดเห็น ปรากฏว่ามี 2 ระดับ คือ

1. ระดับเห็นด้วยมาก-เห็นด้วยปานกลาง จำนวน 15 ข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.71 ถึง 4.00 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้

ความไม่เข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ชัดเจน เป็นปัญหาในการวางแผนการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เข้าใจว่า การส่งเสริมประชาธิปไตยเน้นที่กิจกรรมเสริมหลักสูตรมากกว่าการสอนในห้องเรียน การกำหนดนโยบายในการวางแผนจัดกิจกรรมในห้องเรียน และติดตามอย่างสม่ำเสมอ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรม และผลิตสื่อการสอน การปฏิบัติงานในหน้าที่ประจำควบคู่ไปกับการสอน ทำให้มีเวลาวางแผนการเรียนการสอนในห้องเรียนได้น้อย สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไม่เป็นประชาธิปไตย อันเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนจัดกิจกรรมในห้องเรียน การกำหนดนโยบายในการวางแผนจัดกิจกรรมในห้องเรียน และติดตามอย่างสม่ำเสมอ การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ทำได้ยาก เนื่องจากพื้นฐานครอบครัว และความพร้อมทางสติปัญญาต่างกัน การสอนควรเน้นในเรื่องความรับผิดชอบระเบียบวินัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสอนส่วนใหญ่เน้นความรู้ ความจำมากกว่าพัฒนาความคิด และฝึกปฏิบัติพฤติกรรมประชาธิปไตย การนำผลจากการวัด และประเมินมาปรับปรุงการทำงานของครูเรียนในครั้งต่อไป การแบ่งสัดส่วนของคะแนน การวัดความรู้และการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน การวัด และประเมินผลส่วนมากครูให้ตอบคำถามท้ายบทสื่อสำเร็จรูป เกี่ยวกับการสอนในเรื่องประชาธิปไตยมีน้อย การสอนโดยการอภิปรายกลุ่ม เป็นการเสียเวลา และทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย การสอนโดยเชื่อมโยงสภาพสังคมเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น การเลือกตั้ง การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้เข้ากับเนื้อหาประชาธิปไตย เป็นสิ่งยุ่งยาก

2. ระดับเห็นด้วยน้อยจำนวน 4 ข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.18 ถึง 2.47 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้ การสร้างแบบทดสอบที่พัฒนาการด้านต่างๆ เช่น การตัดสินใจ การยอมรับฟังความคิดเห็น การเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดีทำได้ยากลำบาก สื่อสำเร็จรูปเกี่ยวกับการสอนในเรื่องประชาธิปไตย มีน้อย (ครูผู้สอน) การสอนโดยการอภิปรายกลุ่มเป็นการเสียเวลา และทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายครูผู้สอน และการสอนโดยเชื่อมโยงสภาพสังคมเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น การเลือกตั้ง การแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้เข้ากับเนื้อหาประชาธิปไตย เป็นสิ่งยุ่งยาก (ครูผู้สอน)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นด้านการจัดกิจกรรม
เสริมหลักสูตรตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
1. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นสาเหตุ ทำให้ผลการเรียน ตกต่ำ จึงไม่มีการ วางแผนจัดกิจกรรม	2.82	1.47	2.71	1.21	2.54	1.24
2. การมีส่วนร่วมวางแผนและประสานงาน ในการจัดกิจกรรม	2.88	1.41	2.41	0.94	2.30	1.07
3. การเข้าร่วมกิจกรรมนอกเวลาเรียนได้ น้อย เนื่องจากบ้านอยู่ไกลจากสถานศึกษา	3.00	1.58	2.71	1.05	3.05	1.15
4. การไม่ทราบว่าจุดประสงค์การจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรจะช่วยส่งเสริมพัฒนา ประชาธิปไตยได้อย่างไร จึงไม่ได้ เน้นให้มีการวางแผนการจัดไว้ล่วงหน้า	3.24	1.44	2.94	0.90	3.42	1.06
5. ครูได้ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมสหกรณ์ของ โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	3.59	1.33	3.12	1.22	3.07	1.14
6. หมวดกิจกรรมมีการวางแผนล่วงหน้าให้ นักศึกษาเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม เพราะ ถือว่าเป็นการปลูกจิตสำนึกในทาง ประชาธิปไตย	3.76	1.44	3.24	0.90	3.13	1.25

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร	ผู้เข้าข่าย		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
7. บุคลิกของครุควรเอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กระตือรือร้น เป็นกันเอง	3.00	1.37	2.71	0.99	3.63	1.09
8. นักศึกษาขาดการเสริมแรงให้เกิดความภูมิใจ ที่สามารถดำเนินกิจกรรมให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี	3.35	1.54	2.53	1.12	2.87	1.26
9. ครูมักจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมชมชื่นเอง เนื่องจากค่านักศึกษาไม่สามารถปฏิบัติได้	3.24	1.56	3.12	1.11	3.14	1.17
10. การขาดความรู้ และทักษะในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น จัดกิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน ทำให้ไม่สนุก	3.41	1.58	2.59	0.94	2.72	1.18
11. การพานักศึกษาไปปฏิบัติงานทำไม่ได้ เพราะขาดความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง	4.00	1.32	3.06	1.20	2.35	1.21
12. นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมของชมชื่นในโอกาสต่างๆ เสมอ	4.06	1.20	2.65	1.27	2.83	1.29

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
13. การพิจารณาผ่านกิจกรรมโดยเน้นเวลาที่ เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าการสังเกต พัฒนาการของพฤติกรรมที่แสดงออก	3.82	1.42	3.00	1.12	3.07	1.17
14. ครูมีแบบประเมินผลกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยเฉพาะ	3.76	1.25	3.41	1.23	3.30	1.04
15. การประเมินผลของงานมากกว่าพัฒนาการ ของพฤติกรรม	3.59	1.33	3.18	1.19	3.45	0.99
16. การประเมินและการสรุปผลงานทุกครั้ง เพื่อประโยชน์ในการทำงานครั้งต่อไป	3.65	0.86	3.41	0.94	3.42	1.10
17. ครูไม่มีเวลาเอาใจใส่และติดตามการ ดำเนินกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง	3.59	0.87	3.06	1.14	2.92	1.20
18. ครูควรใช้เครื่องมือหลาย ๆ แบบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบในการ ประเมินผล	4.29	0.69	3.29	1.16	3.40	1.14
รวมเฉลี่ย	3.50	1.30	2.95	1.06	3.03	1.12

จากตารางที่ 6 แสดงว่าค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
ในด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ โดยส่วนรวมอยู่
ในระดับ เห็นด้วยมาก-ปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50, 2.95 และ 3.03 เมื่อพิจารณา

ระดับความคิดเห็นเป็นรายชื่อปรากฏว่ามี 2 ระดับ คือ

1. ระดับเห็นด้วยมาก-ปานกลาง จำนวน 11 ชื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.59 ถึง 4.29 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้

ครุควรใช้เครื่องมือหลายๆ แบบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถามในการประเมินผล นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่างๆเสมอ การพานักศึกษาไปดูงานทำไม่ได้ เพราะขาดความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง การพิจารณาผ่านกิจกรรมโดยเน้นเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม มากกว่าการสังเกตพัฒนาการของพฤติกรรมที่แสดงออก ครูมีแบบประเมินผลกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยเฉพาะ หมวดกิจกรรมมีการวางแผนล่วงหน้าให้นักศึกษาเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม เพราะถือว่าเป็นการปลูกจิตสำนึกในทางประชาธิปไตย การประเมินและการสรุปผลงานทุกครั้งเพื่อประโยชน์ในการทำงานครั้งต่อไป บุคลิกของครุควรเอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเช่น กระตือรือร้น เป็นกันเอง การประเมินผลของงานมากกว่าพัฒนาการของพฤติกรรม ครูไม่มีเวลาเอาใจใส่ และติดตามการดำเนินกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง ครูได้ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมสหกรณ์ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. ระดับเห็นด้วยปานกลาง-น้อย จำนวน 7 ชื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.53 ถึง 3.45 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้

การพานักศึกษาไปดูงานทำไม่ได้ เพราะขาดความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง การขาดความรู้ และทักษะในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น จัดกิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียนทำให้ไม่สนุก ครูมักจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมชุมชนเอง เนื่องจากค่านักศึกษาไม่สามารถปฏิบัติได้ การไม่ทราบว่าจะจุดประสงค์การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะช่วยส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างไร จึงไม่ได้เน้นให้มีการวางแผนการจัดไว้ล่วงหน้า การเข้าร่วมกิจกรรมนอกเวลาเรียนได้น้อย เนื่องจากบ้านอยู่ไกลจากสถานศึกษา การมีส่วนร่วมวางแผนและประสานงานในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นสาเหตุทำให้ผลการเรียน ตกต่ำ จึงไม่มีการวางแผนจัดกิจกรรม

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็น ด้านการส่งเสริมสถาบัน
ครอบครัวและชุมชนตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
1. การแบ่งงานตามหน้าที่ในครอบครัวที่ต้องปฏิบัติอย่างเสมอภาค	4.18	1.07	3.18	1.07	3.66	1.00
2. การเคารพในสิทธิของแต่ละคนตามบทบาทที่ได้รับจากครอบครัว	4.29	1.05	3.47	1.12	3.74	1.08
3. ในครอบครัวมีการฝึกบทบาทของผู้นำและผู้ตามที่ดี	4.35	0.61	3.82	1.13	3.89	0.94
4. การตัดสินใจปัญหาของครอบครัวควรใช้วิธีการโหวตเสียงทุกครั้ง	4.29	0.69	4.00	1.06	3.72	0.97
5. ภายในครอบครัวมีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระต่อปัญหาที่เกิดขึ้น	4.35	0.70	3.82	1.07	3.15	1.15
6. ในครอบครัวใช้หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง การเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น	4.24	0.83	3.76	1.15	3.24	1.06
7. การมีบทบาทในการเป็นผู้นำกลุ่มของชุมชน	4.29	0.59	3.65	1.00	2.95	1.03
8. การรวมกลุ่มผลประโยชน์ชนชั้นในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุน	4.18	0.81	3.41	1.12	2.86	1.07
9. การใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน	4.18	0.88	3.88	0.86	2.95	1.09

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
10. การเลือกตั้งสับเปลี่ยนหน้าที่ของกรรมการ ต่างๆในชุมชน	4.35	0.70	3.59	0.94	3.02	0.93
11. การเข้าร่วมและให้ความร่วมมือในการ จัดกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง	4.24	0.97	3.59	1.12	3.07	0.99
12. การเรียกประชุมกรรมการชุมชน เพื่อ ปรึกษาปัญหาของชุมชนอยู่เสมอ	4.65	0.49	3.41	1.33	3.36	1.11
13. การใช้สิทธิใช้เสียงทุกครั้ง เมื่อมีการ เลือกตั้งในทุกระดับ	4.47	0.51	4.06	1.09	3.10	1.26
14. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง	4.41	0.71	3.82	1.13	2.89	1.25
15. นักศึกษาชอบวิพากษ์วิจารณ์ต่อเหตุการณ์ บ้านเมืองที่เกิดขึ้น	4.38	0.62	3.65	1.17	2.89	1.24
16. การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ คุ้มบ้านของชุมชน	3.92	0.79	3.53	1.18	2.61	1.07
17. การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้ง กลุ่มมวลชน เพื่อเป็นแหล่งข่าวของ ทางราชการ	4.17	0.75	3.41	0.94	2.86	1.12

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
18. การส่งเสริมช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ด้อยโอกาสให้มีอาชีพ และรายได้ ในทวิทาง	4.00	0.82	3.82	1.07	3.20	1.17
รวมเฉลี่ย	4.27	0.75	3.65	1.06	3.17	1.05

จากตารางที่ 7 แสดงว่าค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
ในด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชนของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ โดย
ส่วนรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27, 3.65 และ 3.17 เมื่อพิจารณา
ระดับความคิดเห็นเป็นรายข้อปรากฏว่ามี 2 ระดับ คือ

1. ระดับเห็นด้วยมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อ ดังนี้

การเรียกประชุมกรรมการชุมชน เพื่อปรึกษาปัญหาของชุมชนอยู่เสมอ โดยมีค่า
เฉลี่ยเท่ากับ 4.65

2. ระดับเห็นด้วยมาก-ปานกลาง จำนวน 17 ข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.61 ถึง
4.47 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้

การใช้สิทธิใช้เสียงทุกครั้ง เมื่อมีการเลือกตั้งในทุกระดับ การมีส่วนร่วมในการ
แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาชอบวิพากษ์วิจารณ์ต่อเหตุการณ์บ้านเมือง
ที่เกิดขึ้น การเลือกตั้งสับเปลี่ยนหน้าที่ของกรรมการต่างๆในชุมชน ภายในครอบครัวมีการแสดง
ความคิดเห็นอย่างอิสระต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ในครอบครัวมีการฝึกบทบาทของผู้นำและผู้ตามที่ดี การ
เคารพในสิทธิของแต่ละคนตามบทบาทที่ได้รับจากครอบครัว การมีบทบาทในการเป็นผู้นำกลุ่มของ

ชุมชน การตัดสินใจปัญหาของครอบครัวควรใช้วิธีการโหวตเสียงทุกครั้ง ในครอบครัวใช้หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง การเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าร่วม และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การแบ่งงานตามหน้าที่ในครอบครัวที่ต้องปฏิบัติอย่างเสมอภาค การรวมกลุ่มผลประโยชน์ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุน การใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มมวลชนเพื่อเป็นแหล่งข่าวของทางราชการ การส่งเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ด้อยโอกาสให้มีอาชีพ และรายได้ในทุกวิถีทาง การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการคุ้มบ้านของชุมชน

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อคิดเห็นอื่นๆ ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

ข้อคิดเห็นอื่นๆ	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
1. การกำหนดมาตรการในการส่งเสริมประชาธิปไตย ตั้งแต่ระดับกระทรวงไปจนถึงสถาบันการศึกษา เพื่อให้มีการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน	5.00	0.79	4.12	0.70	3.60	1.15
2. สถาบันการศึกษาต้องตั้งเป้าหมายในการส่งเสริมประชาธิปไตย ให้ชัดเจน	3.00	0.66	3.94	1.14	3.87	0.98
3. จัดให้มีสมาคมผู้ปกครอง และครู เพื่อให้ผู้ปกครองได้ร่วมงานกับสถานศึกษา	2.76	0.53	4.06	1.09	3.87	0.07
4. เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นมาใช้บริการของสถานศึกษาได้กว้างขวางขึ้น	2.82	0.51	4.18	0.88	4.01	0.92

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ข้อคิดเห็นอื่นๆ	ผู้เชี่ยวชาญ		ครูผู้สอน		นักศึกษาผู้ใหญ่	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
5. ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องมีความจริงจัง ในการส่งเสริมประชาธิปไตย	3.65	1.27	4.37	1.09	4.20	0.80
6. การให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเรียน การสอนจากส่วนกลาง หรือศึกษานิเทศก์	3.12	1.27	4.43	0.76	4.14	1.00
7. ครูควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนในเรื่อง การดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตย	2.76	1.09	3.35	1.54	3.98	1.11
รวมเฉลี่ย	3.30	0.90	4.06	1.02	3.95	0.97

จากตารางที่ 8 แสดงว่าค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อคิดเห็นอื่นๆ ของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนและนักศึกษาผู้ใหญ่ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30, 4.06 และ 3.95 เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นเป็นรายข้อ ปรากฏว่ามี 2 ระดับ คือ

1. ระดับเห็นด้วยมากที่สุด-เห็นด้วยมาก จำนวน 6 ข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.60 ถึง 5.00 โดยเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากไปน้อย ดังนี้

การกำหนดมาตรการในการส่งเสริมประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับกระทรวง ไปจนถึงสถาบันการศึกษา เพื่อให้มีการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน สถาบันการศึกษาต้องตั้งเป้าหมายในการส่งเสริมประชาธิปไตย ให้ชัดเจน จัดให้มีสมาคมผู้ปกครองและครู เพื่อให้ผู้ปกครองได้ร่วมงานกับสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นมาใช้บริการของสถานศึกษาได้กว้างขวางขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องมีความจริงจังในการส่งเสริมประชาธิปไตย การให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเรียนการสอนจากส่วนกลางหรือศึกษานิเทศก์

2. ระดับเห็นด้วยปานกลาง มีเพียง 1 ข้อ ดังนี้

ครูควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนในเรื่องการดำเนินชีวิตตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.76

ตอนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าความแตกต่างของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนและนักศึกษาผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัว และชุมชน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

แหล่งของความแปรปรวน	\bar{x}	S.D.
ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน		
กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	3.1828	.4499
กลุ่มครูผู้สอน	3.0267	.4803
กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่	3.2972	.2750
รวม	3.1689	.4191
ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร		
กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	3.5028	.4190
กลุ่มครูผู้สอน	2.9522	.3088
กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่	3.0689	.4134
รวม	3.1746	.4460

แหล่งของความแปรปรวน	\bar{x}	S.D.
ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน		
กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	4.2744	.1659
กลุ่มครูผู้สอน	3.6483	.2404
กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่	3.1756	.3617
รวม	3.6994	.5251

จากตารางที่ 9 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ มีค่าเท่ากับ 3.1689, .4191 ตามลำดับ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ มีค่าเท่ากับ 3.1746, .4460 ตามลำดับ

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ มีค่าเท่ากับ 3.6994, .5251 ตามลำดับ

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบค่าความแตกต่างของความคิดเห็น ด้านการจัดและดำเนินการสอน
ในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านการส่งเสริมสถาบัน
ครอบครัว และชุมชน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มครูผู้สอน และกลุ่มนักศึกษา
ผู้ใหญ่

แหล่งของความแปรปรวน	df	ss	ms	F
ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน				
- ระหว่างกลุ่ม	2	1.0801	0.5401	*
- ภายในกลุ่ม	51	8.1180	0.1592	3.3928
รวม	53	9.1981		
ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร				
- ระหว่างกลุ่ม	2	3.2771	1.6386	*
- ภายในกลุ่ม	51	7.4314	0.1457	11.2451
รวม	53	10.7086		
ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัว				
- ระหว่างกลุ่ม	2	7.9200	3.9600	*
- ภายในกลุ่ม	51	10.1025	0.1554	25.4787
รวม	53	18.0225		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

F.05 (2, 653) \sim 3.15

จากตารางที่ 10 แสดงว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน ระหว่างผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (มีความเชื่อมั่นในการสรุปผลดังกล่าว 95 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

และเพื่อให้ทราบว่ากลุ่มใดบ้างที่มีความคิดเห็นต่างกัน จึงใช้การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเป็นรายคู่ของ Student-Newman-Keuls test ตรวจสอบคะแนนเฉลี่ยซึ่งปรากฏผล ดังตาราง 11 - 13

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็น ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

กลุ่มที่แสดงความคิดเห็น		ผู้เชี่ยวชาญ	ครูผู้สอน	นักศึกษาผู้ใหญ่
	\bar{x}	3.1828	2.9711	3.3144
ผู้เชี่ยวชาญ	3.1828	-	0.2117	0.1318
ครูผู้สอน	2.9711	-	-	0.3433*
นักศึกษาผู้ใหญ่	3.3144	-	-	-

$$w = q(\alpha; r, df) \sqrt{\frac{MS_E}{n}}$$

r	2	3
q.05	2.77	3.31
W.05	1.05	1.26

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 11 แสดงว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ระหว่างกลุ่มครูผู้สอน กับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05 โดยมีกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่มีความคิดเห็นในด้านดังกล่าวในระดับที่เห็นด้วยเกือบมาก ($\bar{x} = 3.3144$) แต่กลุ่มครูผู้สอนมีความคิดเห็นในด้านดังกล่าวในระดับที่เห็นด้วยเกือบปานกลาง ($\bar{x} = 2.9711$) และระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกับครูผู้สอน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความคิดเห็นในด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียนไม่แตกต่างกัน ด้วยความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ 12 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็น ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

กลุ่มที่แสดงความคิดเห็น		ผู้เชี่ยวชาญ	ครูผู้สอน	นักศึกษาผู้ใหญ่
	\bar{x}	3.5028	2.9372	3.0378
ผู้เชี่ยวชาญ	3.5028	-	0.5656*	0.4650*
ครูผู้สอน	2.9372	-	-	0.1006
นักศึกษาผู้ใหญ่	3.0378	-	-	-

$$w = q(\infty; r, df) \sqrt{\frac{MS_E}{k}}$$

r	2	3
q.05	2.77	3.31
w.05	0.81	0.97

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 12 แสดงว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ในด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กับกลุ่มครูผู้สอนและระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นในด้านดังกล่าวในระดับที่เห็นด้วยค่อนข้างมาก ($\bar{x} = 3.5028$) แต่กลุ่มครูผู้สอนกับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีระดับความคิดเห็นในด้านดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ด้วยความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็น ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัว และชุมชน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่

กลุ่มที่แสดงความคิดเห็น		ผู้เชี่ยวชาญ	ครูผู้สอน	นักศึกษาผู้ใหญ่
	\bar{x}	4.2470	3.7904	3.3950
ผู้เชี่ยวชาญ	4.2470	-	0.4566*	0.8520*
ครูผู้สอน	3.7904	-	-	0.3954*
นักศึกษาผู้ใหญ่	3.3950	-	-	-

$$w = q(\infty; r, df) \sqrt{\frac{MS_E}{n}}$$

r	2	3
q.05	2.77	3.31
W.05	0.67	0.79

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 13 แสดงว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน ระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

กลุ่มครูผู้สอนและกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นในด้านดังกล่าวในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x} = 4.2470$) รองลงมาคือกลุ่มครูผู้สอน มีความคิดเห็นในระดับที่เห็นด้วยมาก ($\bar{x} = 3.7904$) และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{x} = 3.3950$)

ตอนที่ 4 แนวคิดอื่นๆ และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่
จากข้อความถามปลายเปิด

ตารางที่ 14 แนวคิดอื่นๆ และข้อเสนอแนะของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มครูผู้สอน และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ จากข้อความถามปลายเปิด เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน

แนวคิดและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน		
1. ให้นักศึกษามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่วางแผนไปจนถึงวัดผลประเมินผล	34	24.48
2. ให้นักศึกษาได้ประเมินตนเองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	9	6.48
3. ให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ	8	5.76
4. ในระหว่างเรียนควรมีกิจกรรมนันทนาการ	6	5.76
5. ไม่มีแบบเรียนและสื่อการเรียนที่นักศึกษาด้วยตนเองได้	2	1.44
รวม	59	42.48

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แนวคิดและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร		
6. ครูควรเป็นกันเองกับนักศึกษา	21	15.12
7. ครูผู้สอนต้องให้คำปรึกษากับผู้เรียนได้	13	9.36
8. โรงเรียนอยู่ไกลบ้าน	9	6.48
9. ควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเอง เช่น กีฬา การแสดงออกทางด้านประชาธิปไตย	6	4.32
10. ครูควรมีการจัดแนะแนว	3	2.16
รวม	52	37.44
ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน		
11. ควรมีการถามความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวก่อนทุก ครั้งเมื่อจะลงมือทำกิจกรรมใดๆ	21	15.12
12. การรู้จักและเคารพในขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น	14	10.08
13. การรู้จักให้อภัย รักเคารพผู้อื่น	5	3.60
14. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่าง ต่อเนื่อง	3	2.16
15. การรู้จักเสียสละและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส	2	1.44
16. การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการคัมมบ้านของชุมชน	1	0.72
รวม	46	33.12

จากตารางที่ 14 แนวคิดและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ จากข้อความปลายเปิด มีผู้ตอบจำนวน 157 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 167 คน โดยมีแนวคิดและข้อเสนอแนะที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาจัดกลุ่ม จัดหมวดหมู่หาค่าความถี่และร้อยละได้ดังนี้

ด้านการจัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน มีผู้ให้แนวคิดและข้อเสนอแนะ จำนวน 59 คน (42.48%) โดย 34 คน (24.48%) เห็นว่าให้นักศึกษามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่วางแผน ไปจนถึงวัดผลประเมินผล มี 9 คน (6.48%) เห็นว่าให้นักศึกษาได้ประเมินตนเองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มี 8 คน (5.76%) เห็นว่าให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มี 6 คน (4.32%) เห็นว่าในระหว่างเรียนควรมีกิจกรรมนันทนาการ และอีก 2 คน (1.474%) เห็นว่าไม่มีแบบเรียนและสื่อการเรียนที่จะศึกษได้ด้วยตนเองได้

ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีผู้ให้แนวคิดและข้อเสนอแนะ จำนวน 52 คน (37.44%) โดย 21 คน (15.12%) เห็นว่าครูควรเป็นกันเองกับนักศึกษา มี 13 คน (9.36%) เห็นว่าครูผู้สอนต้องให้คำปรึกษากับผู้เรียนได้ มี 9 คน (6.48%) เห็นว่าโรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน มี 6 คน (4.32%) เห็นว่าควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติเอง เช่น กีฬา การแสดงออกทางด้านวิชาชีพโดย และอีก 3 คน (2.16%) เห็นว่าครูควรมีการจัดแนะแนว

ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชน มีผู้ให้แนวคิดและข้อเสนอแนะ จำนวน 46 คน (33.12%) โดย 21 คน (15.12%) เห็นว่าควรมีการถามความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวก่อนทุกครั้งเมื่อจะลงมือทำกิจกรรมใดๆ มี 14 คน (10.08%) เห็นว่าควรรู้จักและเคารพในขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มี 5 คน (3.60%) เห็นว่าควรรู้จักให้อภัย รักเคารพผู้อื่น มี 3 คน (2.16%) เห็นว่าควรมีส่วนรวมในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง มี 2 คน (1.44%) เห็นว่าควรรู้จักเสียสละและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และอีก 1 คน (0.72%) เห็นว่าควรมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการคุ้มบ้านของชุมชน

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ จำนวน 33 คน

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลที่แท้จริงหลายด้าน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ควบคู่กับสังเกตผู้เชี่ยวชาญครูผู้สอน และนักศึกษาผู้ใหญ่จำนวน 33 คน ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญ เป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดทำหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 6 คน รวม 9 คน
2. ครูผู้สอน เป็นครูที่สอนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 2 คน จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสกลนคร จำนวน 2 คน และจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 2 คน รวม 6 คน
3. นักศึกษาผู้ใหญ่ที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจากสกลนคร จำนวน 6 คน และจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 6 คน รวม 18 คน

ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 ท่าน มีแนวความคิดหลักการและวิธีการที่สอดคล้องกัน พอสรุปได้ดังนี้

ส่วนใหญ่ผู้บริหารขาดความกระตือรือร้นในการสนับสนุนให้จัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในสถานศึกษาและการบริหารงานที่ดีจนสามารถส่งผลให้การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการร่วมกัน ขั้นที่ 2 เมื่อทราบปัญหาและความต้องการแล้วก็วางแผนร่วมกัน กำหนดนโยบาย จัดทำโครงการแผนมารองรับ ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินงานตามแผนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม คือ ทำงานกันเป็นทีมทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อหน้าที่ ขั้นที่ 4 ประเมินผลและนำผลที่ได้จากการประเมินมาปรับปรุงพัฒนากิจกรรมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป การบริหารเน้นเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนทั้ง 5 ด้าน คือ ความรู้ จริยะ พละ ทักษะ และวิถีชีวิตประชาธิปไตย อันได้แก่ คารวธรรม สำนึกศีลธรรม และปัญญาธรรม

นอกจากนี้ผู้บริหารเป็นแบบอย่างแก่ครู ครูเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน นักเรียนชั้นโตเป็นแบบอย่างนักเรียนชั้นรองๆลงมา และการบริหารงานจะประสบผลสำเร็จด้วยดีนั้น ผู้บริหารต้องสร้างศรัทธาแก่บุคลากรและพอใจในผลที่จะเกิดขึ้น ผู้บริหารต้องให้ความรู้ ความเข้าใจในวิธีการต่างๆ รู้จักวิถีขอความร่วมมือ ร่วมทำงานกับคณะครู หากพบปัญหาต้องร่วมกันพิจารณาหาสาเหตุ หาทางแก้ไข

เมื่อปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้น ควรแก้ไขได้ด้วยปัญญา และกระบวนการกลุ่ม ทุกคนมีความสำคัญในองค์การ ต้องให้เกิดริศและควมไว้วางใจซึ่งกันและกันทั้งครูและนักเรียน ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน โดยมุ่งเป้าหมายที่ผู้เรียน ส่วนผลจะตามมาที่ตัวครูหรือที่โรงเรียนถือว่าเป็นผลพลอยได้ ครูควรมีความตระหนักดีในความรับผิดชอบ ครูจึงเป็นทหารเอกของกองทัพประชาธิปไตยได้ทุกคน

โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนที่ได้รับการพัฒนามีไฟฟ้า ประปา มีแหล่งวิชาการ เช่น ห้องสมุด ศูนย์กลางข่าวสาร มีองค์กรหรือคณะบุคคลที่มีการบริหารตามหลักประชาธิปไตย ส่อมจะส่งผลต่อการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ดังนี้

1. โรงเรียนได้อาศัยแหล่งวิชาการเหล่านั้นมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น นักเรียนสามารถหาข่าวสารต่างๆ จากแหล่งข่าวสารของชุมชนมาเสนอในชั่วโมงข่าว หรือเสนอหน้าแถวตอนเช้าทุกวัน สามารถเชิญบุคลากรในชุมชนมาเป็นวิทยากรให้คำแนะนำในการจัดองค์กรแบบประชาธิปไตยแก่นักเรียนได้

2. เป็นแบบหรือตัวอย่างที่เห็นจริงสามารถศึกษาได้โดยตรงจากแหล่งวิชาการนั้นๆ ทั้งโดยการขอเชิญวิทยากร การเข้าไปดูงาน การศึกษาระบบงาน และค้นคว้าจากห้องสมุด เช่น เวลาที่มีการประชุมสภาตำบล ครูสามารถนำนักเรียนไปรับฟัง คู่มือการทำงานของสภาตำบล ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง สามารถมาฝึกเพิ่มเติมต่อไปได้โดยง่าย

3. เป็นการเปิดกว้างสู่โลกของความรู้ นักเรียนสามารถหาความรู้ได้อย่างอิสระ ตามความถนัดและโรงเรียนก็จะใช้เป็นแหล่งฝึกฝนนักเรียนให้รักการอ่าน

การที่ผู้ปกครองนักเรียนมีศรัทธาเคารพในตัวครูและเชื่อถือในชื่อเสียงเกียรติคุณของโรงเรียนจะเลือกอ่านวัสดุต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยได้ดังนี้

ทางผู้ปกครองจะให้ความร่วมมือทุกด้านด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถ ทั้งสนับสนุนโดยตรงกับทางโรงเรียน และทางอ้อมคือตัวนักเรียน เช่น ช่วยกวาดชั้นเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียน ช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้การพัฒนาประจำปีโดยของโรงเรียนได้ผลอย่างเต็มที่

ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง อาจมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาประจำปีโดยได้ เพราะโดยธรรมชาติผู้มีการศึกษาน้อยมักไม่เข้าใจว่าทำไมครูจึงสอนแบบนี้ ทำไมจึงต้องจัดกิจกรรมนี้บางครั้งพูดไปก็ไม่เข้าใจจึงต้องเสียเวลากับการอธิบายจุดมุ่งหมายให้ผู้ปกครองฟัง การศึกษาของผู้ปกครองจึงมีความสำคัญมาก ผู้ปกครองที่มีการศึกษาดี จะเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย จะช่วยสนับสนุนบุตรในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น

และจากการสังเกตในขณะสัมภาษณ์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 ท่าน มีความตั้งใจ และสนใจที่จะให้พฤติกรรมที่กล่าวมาข้างต้นนี้เกิดผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ จึงได้ฝากความหวังไว้ว่างานวิจัยจะมีส่วนส่งผลให้มีการปฏิบัติเกิดขึ้นได้จริง

2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน

ครูผู้สอนทั้งหมด จำนวน 6 คน มีแนวความคิด หลักการ และวิธีการที่สอดคล้องกัน พอสรุปได้ดังนี้

ครูควรเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้มากเพราะการที่ครูสอนอย่างดีแล้ว ผู้เรียนอาจเข้าใจ แต่จะให้ลึกซึ้งนั้น ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้เรียนจะอาศัยครูเป็นแม่แบบเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติตาม เนื่องจากครูเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดผู้เรียนมาก ผู้เรียนจะเลียนแบบตามอย่างบุคคลที่ใกล้ชิดและเชื่อถือ

การที่ครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงจะส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประจำปีโดยได้มาก เพราะถ้าครูทำแล้วทั้งคือเมื่อทำแล้วไม่ได้ผลแล้วทั้งไม่มีความรับผิดชอบ กิจกรรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงทำแล้วไม่ได้ผลทำใหม่ไม่เบื่อหน่าย กิจกรรมก็จะประสบผลสำเร็จได้ ครูรู้จักชวนหาวิธีดำเนินการมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลให้กิจกรรมประสบผลสำเร็จ และครูที่มีความรับผิดชอบย่อมจะต้องมีการเตรียมงาน ติดตามผลประเมินผลงาน ทำให้มีข้อมูลที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้นตามลำดับและยังจะมีผลต่อผู้เรียนโดยตรงอีกด้วย กล่าวคือผู้เรียนจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงตาม

แบบอย่างทีครูได้ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำ ทำให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีระบบ มีกฎเกณฑ์มีเหตุผล อันจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมของผู้เรียนอีกด้วย

วิธีการที่ใช้ฝึกฝนอบรมผู้เรียนให้ดำเนินวิถีชีวิตตามระบบประชาธิปไตย มีหลายวิธี หลายรูปแบบกิจกรรม เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมการเดินแถวกลับบ้าน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน จัดให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในการเลือกรั้งประธานนักเรียน มีการตั้งกฎ ระเบียบ หรือธรรมนูญของโรงเรียน ได้มาจากนักเรียนโดยสภานักเรียน เน้นทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

การฝึกฝนอบรมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีวิธีการดังต่อไปนี้

1. อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงกระบวนการของการทำงานกลุ่ม และประโยชน์ที่จะได้รับ ผลดีผลเสียก่อนนำกรณีตัวอย่างที่ผู้เรียนเคยปฏิบัติมาเป็นแนวทางชี้ให้เห็นผลดีและผลเสีย
2. ให้ผู้เรียนเข้ากลุ่ม โดยวิธีการแบ่งกลุ่มหลายวิธีที่นำมาใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของกิจกรรม จากนั้นก็ให้ภายในกลุ่มเลือกหัวหน้ากลุ่ม เลขานุการกลุ่มและแนะนำผู้เรียนว่า หัวหน้ากลุ่มมีหน้าที่อย่างไรบ้าง เช่น หัวหน้ากลุ่มต้องกระจายงานให้สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือกันเพื่อให้งานเสร็จเร็ว เลขานุการกลุ่มจดบันทึก สมาชิกทุกคนต้องให้ความร่วมมือโดยทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบแต่ละงานออกไป แล้วจึงรวบรวมผลงานมาเพื่อเสนอให้ทุกคนในกลุ่มพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงสรุปผลออกมา เป็นการใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบความสำเร็จ สอดแทรกเรื่องความรับผิดชอบทุกขณะในทุกกิจกรรม

การที่ผู้เรียนมีความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยโดยสมัครใจส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยได้สำเร็จด้วยดี ทำให้กิจกรรมนี้ น่าสนใจและสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีแนวความคิดที่จะพัฒนากิจกรรมใหม่ๆ การที่ผู้เรียนอยากเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้กิจกรรมพัฒนาได้เร็ว เพราะเมื่อมีความสนใจใฝ่ใจ ผู้เรียนย่อมอยากไฝ่หาความรู้ในกิจกรรมนั้นๆ จึงส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยิ่ง ถ้าผู้เรียนไม่สนใจหรือถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตย ผู้เรียนอาจปฏิบัติงานไม่เต็มความสามารถ คือ สักแต่จะทำไปเท่านั้น

การที่นักเรียนมีความรักผูกพันและศรัทธาในตัวครู จะส่งผลต่อการเรียนรู้และฝึกฝนในเชิงวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนได้ การเรียนรู้ไม่ว่าจะเรื่องใด ถ้าผู้เรียนมีความศรัทธาในตัวครูแล้วจะส่งผลให้การเรียนเรื่องนั้นประสบผลสำเร็จได้ เพราะถ้านักเรียนมีความรักผูกพันศรัทธาในตัวครูก็จะเกิดคารวะธรรมขึ้น ซึ่งก็คือทำให้เด็กมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยไม่รู้สึกลัว และจากการสังเกตในขณะที่สัมภาษณ์พบว่า ครูผู้สอนทั้ง 6 คน มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย ได้จากการจัดการเรียนการสอนที่มีการกำหนดพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยไว้ล่วงหน้าในการสอนแต่ละครั้ง สร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมประชาธิปไตยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลงมือกระทำและปฏิบัติจริง โดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลัก นอกจากนี้ยังเน้นให้ผู้เรียนโดยเฉพาะนักศึกษาทางไกลมีส่วนส่งเสริมความรู้เรื่องประชาธิปไตยในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยคู่มือการอบรมพัฒนาประชาธิปไตยของแต่ละศูนย์ฯ เป็นแนวทาง

3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาผู้ใหญ่

นักศึกษาผู้ใหญ่ทั้งหมดจำนวน 18 คน มีแนวความคิดที่สอดคล้องกันพอสรุปได้ดังนี้ การที่นักศึกษาผู้ใหญ่ มีความรักผูกพันและศรัทธาในตัวครู ทำให้มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยด้วยความสมัครใจ และมีความรับผิดชอบในกลุ่ม กระทำบทบาทและหน้าที่ของตนตามที่ได้มอบหมายได้เป็นอย่างดี ครูได้นำกิจกรรมเข้ามาใช้และฝึกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสอดแทรกเข้าไปเสมอ เช่น มีการวางแผนก่อนทำงาน มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และใช้มติกลุ่มเป็นอันดับสุดท้ายในการแก้ปัญหา ทำให้นักศึกษาผู้ใหญ่ทุกคนรู้จักการทำงานร่วมกัน และจะกระทำในสิ่งที่ทุกคนยอมรับ กล้าแสดงออก และฟังเสียงส่วนมาก ในบางครั้งครูก็ต้องยอมรับว่านักศึกษาผู้ใหญ่ก็มีความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าความคิดจะยังไม่ถูกต้องนักก็ตาม แต่ก็เป็นการแสดงออกเป็นการรู้จักค้นคว้าหาความจริง ครูมีการจัดกิจกรรมให้นักศึกษาผู้ใหญ่ได้ลงมือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอคือ

1. ให้นักศึกษาผู้ใหญ่มีความเคารพและให้เกียรติเพื่อนร่วมชั้น เช่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เชื่อว่าทุกคนมีความสำคัญและมีความสามารถ
2. ให้นักศึกษาผู้ใหญ่รู้จักทำงานร่วมกัน ประสานงานกับเพื่อนร่วมชั้น ตลอดจนรู้จักหน้าที่ของตน รู้จักแสดงความคิดเห็น

3. ให้นักศึกษาผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้ว่าหน้าที่ของตนเป็นอย่างไร รู้จักการเคารพสิทธิเพื่อนร่วมชั้น รู้สิทธิของตนและผู้อื่นตามระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์อย่างมีขอบเขต
4. ให้นักศึกษาผู้ใหญ่รู้จักตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยการใช้สติปัญญา มีความเชื่อในเรื่องเหตุและผล
5. ให้นักศึกษาผู้ใหญ่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีจิตใจที่มั่นคง มีระเบียบวินัยและมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวม

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 2 ท่าน คือ นายประสิทธิ์ ส้มวงศ์ทอง ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานนักศึกษา กล่าวว่า การพบกลุ่มมีประโยชน์มาก ได้นำความรู้จากการเรียนไปเผยแพร่ทางหอกระจายข่าวทุกเช้า โดยมากชาวบ้านไม่ค่อยมีความรู้เรื่องประชาธิปไตย ยังเข้าใจว่าเป็นเรื่องของผู้แทน เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ แต่เมื่อได้เผยแพร่ความรู้ ชาวบ้านจึงค่อยเริ่มต้นตัวขึ้น และคาดว่าถ้ามีการเลือกตั้ง พวกชาวบ้านจะไปใช้สิทธิกันอย่างเต็มที่และจะไม่มีมีการซื้อสิทธิ ขายเสียงกันอย่างเด็ดขาด กับนายวันทอง สีผึ้ง นักศึกษาอาวุโส อายุ 61 ปี ได้กล่าวว่า ได้นำความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยไปเผยแพร่ให้แก่ลูกหลาน ซึ่งถือว่าทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ การที่เราจะให้ประชาธิปไตยเป็นไปในทางใดก็อยู่ในดุลยพินิจของเราเอง อากาศให้ทุกคนมีความพร้อมเพรียงในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่เห็นแก่อำมีสินจ้าง และเหตุที่อายุมากแล้วยังมาเรียนอยู่ที่เพราะคิดว่า "คนเราคงไม่แก่เกินเรียน และตอนนั่งอ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้คล่อง และอ่านหนังสือพิมพ์ได้เข้าใจ"

และนอกจากการสังเกตในขณะสัมภาษณ์พบว่านักศึกษาผู้ใหญ่ทั้ง 18 คน มีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมให้ข้อมูล ทั้งมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาประชาธิปไตยโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นถึงการเลือกตั้ง เพราะเป็นระยะที่มีการรณรงค์การเลือกตั้งและเป็นเรื่องใกล้ตัวนักศึกษาผู้ใหญ่ ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงควรร่วมกันจัดกระบวนการหรือหายุทธศาสตร์ในการช่วยกลุ่มเฝ้าผู้เรียนให้มีสำนึก ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องในสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความมีวินัย และความเข้าใจในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งนี้เพื่อสร้างฐานและความมั่นคงในการปกครองของประเทศ